

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Torek, 4. junij 2013

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1**Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)**

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–5	Komentar je fragmentaren in večinoma nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja besedila. Očitno je, da kandidat dela ne pozna. Prav tako gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za celovit komentar.
6–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, razumevanje izbranega dela je omejeno, razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume, vendar na nizki ravni, saj je njegovo poznavanje dela zelo površno. Čeprav je še veliko nerelevantnosti, se odgovor deloma nanaša na dani odlomek; deloma je lahko tudi parafraza odlomka. Vpeljano je nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Odgovor je pogosto preprost opis filozofskega problema iz odlomka ali morda celo preprosta obnova celotnega dela. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta bolj opisna. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo tudi razume. Naloga ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi; odgovor je večinoma relevanten, toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo dobro pozna in dobro predstavi vsebino, ki se navezuje na odlomek.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Kandidat obravnava delo v celoti pozna in razume, filozofski problem iz odlomka umesti v kontekst dela; razlaga in argumentacija sta jasna in razumljiva, temeljni pojmi so opredeljeni. Kandidat pozna celotno delo, razume bistvene filozofske probleme, ki jih delo, zlasti pa navedeni odlomek odpira, in ga tudi razlaga v tem okviru. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče napake v izpeljavi ali nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo zelo dobro pozna ter zna dobro razložiti in razčleniti temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Dober odgovor z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno črto razlage in argumentacije, upošteva (vsaj implicitno) tudi drugačne poglede. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom, ki je v besedilu razvit. Vstopa v dialog z avtorjem dela ter razvija in utemeljuje tudi svoja stališča. Avtorja lahko obravnava tudi širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito obravnava vse vidike danega odlomka in ponekod celo vstopa v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

(Gre samo za okvirna navodila, za pravično ocenjevanje pa je nujno, da ocenjevalci vnaprej obnovijo svoje poznavanje nadrobnosti besedila, saj je prav to bistvena odlika ene vrste komentarjev.)

Naloga	
1	<p>Platon: Država</p> <p>Po Platonovem mnenju so najprimernejši vladarji filozofi, saj le oni poznajo dobro kot takšno. Namreč le tisti, ki razume, kaj je dobro po sebi, more tudi pravično odločati v konkretnih družbenih vprašanjih. Drugače rečeno gre za poznavanje pojmov in pojmovnih resnic (Platon reče idej), ki jih z dialektičnim preizpraševanjem (skozi pogovor z drugimi) spoznamo (spoznavamo in se jim bližamo) z razumom oziroma umom. Razumni posamezniki z razumom tudi obvladujejo čustveni in nagonski del duše, zato so harmonični in pravični. Nerazumne ljudi pa obvladujejo trenutna čustva, želje in strasti. Takšni posamezniki so po Platonovem mnenju neuravnoteženi in nepravični.</p>

Naloga	
2	<p>Aristotel: Nikomahova etika</p> <p>Odlomek je začetek Aristotelove razlage vrlin in njihove vloge v dobrem delovanju in doseganju srečnosti. Dijaki naj bi razložili nauk o vrlinah, ločili npravstvene in razumske vrline in pokazali kakšna je njihova povezava, saj Aristotel pravi da vrlina nakaže pravi smoter, pametnost pa pravo pot do njega. Prek razlage nauka o vrlinah pojasnijo tudi najvišje dobro oz. končni smoter, ki je po Aristotelovem prepričanju srečnost, ter seveda pot do srečnosti.</p>

Naloga	
3	<p>Descartes: Meditacije</p> <p>Descartes dokazuje, da vsebina številnih pojmov ne izhaja iz čutnih podatkov, temveč je neodvisno od čutnega izkustva razumu vrojena. To so vrojene ideje. Zaradi njihove jasnosti in razločnosti ter dobrohotnosti Boga smo po Descartesovem mnenju lahko gotovi v resničnost razumskega spoznanja. Torej smemo biti prepričani v resničnost matematike, matematične fizike (kot opisa telesnega sveta) in nekaterih metafizičnih idej (npr. obstoja Boga in ontološke razlike med duhom in telesom).</p>

Naloga	
4	<p>Nietzsche: H genealogiji morale</p> <p>Asketski ideal črpa svojo veliko moč iz dejstva, da postavlja človeški zgodovini in življenju en sam smisel. Nietzsche sprašuje, ali sploh obstaja kakšna volja, ki bi se lahko zoperstavila tej velikanski volji, ki jo predstavlja asketski ideal. V odlomku pokaže, da tudi znanstveniki rabijo asketski ideal, da tudi svobodne duhove, ki so se otrsli filozofske in religiozne metafizike, ker ju pri svojem delu ne potrebujejo, vodi volja do resnice. Ki jo je treba preizprašati prav v imenu te volje do resnice. Volja, ki se bo osvobodila vere v resnico – objektivno, absolutno, eno – bo za doseg spoznanja zmožna pregledati svoj predmet iz toliko različnih perspektiv, kot je le možno, da bi si ustvarila svojo interpretacijo.</p>

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–5	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Skorajda nikjer ni mogoče opaziti seznanjenosti s filozofsko problematiko.
6–10	V odgovoru še vedno prevladuje fragmentarnost, če pa že ima zaokroženo zgradbo, je ta le delna in polna miselnih preskokov. Razumevanje danega problema je zelo omejeno. Razvitih je sicer nekaj relevantnih poudarkov, vendar so obrobni. Odgovor je nejasen in pretežno nerelevanten. Temelji na opisih, morebitni argumenti so le nakazani in nerazviti. Kandidatovo poznavanje filozofskih problemov je skromno, fragmentarno in zelo omejeno. Skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so nenatančne in večkrat napačne. Pri odgovoru gre torej največkrat zgolj za obnavljanje drobcev najbolj elementarne šolske snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključnost), vendar sta uvod in zaključek slabo razdelana. Nekatere izpeljave in utemeljitve so že lahko jasne, pogosto pa je odgovor težko razumljiv, tudi zaradi preskokov v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne razčleni. Naloga je večinoma opisna, kadar pa kandidat argumentira, je utemeljitev skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže samo osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, esejistična zgradba je s formalnega vidika dobra; uvod razloži problem in sklep je vsaj praviloma izpeljan iz naloge. Zgradba odlomkov je zvečine dobra. Ponekod so še preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno filozofsko terminologijo, ki je večinoma relevantna za obravnavani problem. Vendar so pojmi pogosto preprosto sprejeti kot samoumevni, njihova analiza je bolj obrobna, prav tako je v zametkih že mogoče zaznati povezovanje ustreznih pojmov. Kandidat opis in razlago dopolnjuje z argumenti, vendar so "šolski" in predvidljivi, lahko so tudi zgolj opis znanih argumentov. Kandidat predstavi več pogledov, vendar pa protiargumentov še ni ali so zgolj nakazani. Je pa opaziti poskus analize nekaterih pojmov in podmen vprašanja ter prav tako zametke logičnega povezovanja pojmov, iskanja utemeljenih rešitev problemov in vrednotenja nekaterih posledic rešitev. Esej izraža solidno splošno seznanjenost z ustrežno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar argumentacija in analiza pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	<p>Esejistična zgradba je s formalnega in večinoma tudi vsebinskega vidika dobra. Uvod in zaključek sta jasna, jedrnata in relevantna, izpeljave in utemeljitve so skladne in razumljive, posamični odlomki so največkrat smiselno zaokrožene celote in so pogosto med seboj dobro povezani. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume in to razumevanje dobro izrazi skozi celotno strukturo eseja. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema. Nekaj vpeljanih pojmov se kaže kot filozofsko problematičnih, večkrat je mogoče zaslediti njihovo analizo in vzpostavljanje logičnih zvez med njimi. Nasploh v eseju že prevladuje argumentacija pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna. Iz odgovora je razvidna zelo dobra splošna seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Vendar se kandidat že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.</p>
20–22	Zvečine odlično
	<p>Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta ustrezna.</p> <p>Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.</p>

Dodatna navodila za esej

(Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko tudi čisto drugačen esej, če je le povezan z naslovom.)

Naloga	
1	Človek je stroj, zato svobode ni.
	Če je človek sestavljen iz duha in telesa, lahko za telo veljajo zakoni vzročnosti, duh pa jim je izvzet. Če pa je človek samo materija, se zdi, da je tudi on nujno podrejen determinizmu, ki naj bi vladal materialnemu svetu.

Naloga	
2	Stvarnost ni samo mnogoterost pojavov, temveč v njej obstajajo tudi dejstva, ki se v zavesti človeka kažejo kot pojavi.
	Če je stvarnost samo svet pojavov, to lahko razumemo, kot da je stvarnost po svojem bistvu duhovna in da obstaja samo zavest človeka in pojavi, ki se v njej kažejo. Naslov nasprotuje tej predstavi ter zatrjuje obstoj dejstev in tudi njihovih pojavov v zavesti človeka.

Naloga	
3	Ker lahko dokažemo le materialno substanco, je obstoj duha (duše, uma), ki svetu daje smisel, presežena in zastarela metafizika.
	Če obstaja samo materija, potem je tudi duh le oblika materije in nima samostojnega obstoja. Iz tega izhaja tudi, da ni načela, ki poskuša osmisliti naš obstoj, saj je smisel vezan na obstoj duha.

Naloga	
4	Mnenje in skepsa sta vsaka zase dve slepi ulici na poti do vednosti, skupaj pa lahko vodita do vednosti.
	Mnenje je le mnenje, še ni vednost, skepsa pa vsako vednost postavlja v negotovost, tako da se zdi, da sta to dve slepi ulici na poti do vednosti. Vendar pa pri spoznavanju začnemo z nečim nedokazanim, torej mnenjem, in ker o njem dvomimo, zanj velja kritični premislek, torej lahko spoznavanje razumemo tudi kot kombinacijo mnenja in skepse.

Naloga	
5	Bistva sveta ne moremo spoznati.
	Spoznavanje meri navadno ne zgolj na posamezno, temveč na trajno, nesprejemljivo, dolgoročno, na tisto, kar naj omogoča napovedi. V tem smislu spoznavanje meri predvsem na bistvo sveta. Res pa je, da spoznamo samo našo rekonstrukcijo bistva in bi lahko trdili, da se nam samo bistvo vselej izmika.

Naloga	
6	Ne znanosti ne filozofije ni brez razuma, toda v znanosti igra pomembno vlogo tudi z razumom načrtovano izkustvo.
	Vsako spoznanje temelji na pomembni vlogi razuma in zdi se, da vsako vsaj predpostavlja tudi izkustvo. Res pa je, da gre pri filozofiji pogosto samo za preteklo splošno človeško izkustvo, v znanosti pa za eksperiment, se pravi nadzorovano in pogosto umetno ustvarjeno izkustvo igra ključno vlogo.

Naloga	
7	Edino merilo resničnosti posameznikovih moralnih presoj so družbeno sprejete vrednote. Če je morala preprosto morala posamezne družbe, ta trditev drži. Zdi pa se, da je za moralo bistvena tudi moralna avtonomija posameznika, in v tem primeru je moralni položaj bistveno bolj zapleten. Res je, da bo jedro družbeno sprejetih vrednot le redko dvomljivo.
Naloga	
8	Telesno ugodje ni bistveno za dobro življenje. Ugodje se zdi nasprotje morale, vendar je to perspektiva etike dolžnosti. Iz zornega kota antične etike pa je ugodje, tako telesa kakor duha, del dobrega življenja, zato ugodje ni izključeno iz premisleka o etiki, temveč je njen nujni del.
Naloga	
9	Moralnost posameznika lahko presojamo samo glede na njegove motive in nikakor po dosežkih njegovih dejanj. Moralnost je po utilitaristih vezana na posledice dejanj, po Kantu pa na voljo, se pravi na namen dejanja. Kandidat bo moral obravnavati razmerje med tema komponentama moralnega dejanja.
Naloga	
10	Pravičnost zahteva, da se vsaka kršitev zakona kaznuje, vendar le, če je zakon sam pravičen. Zakon za svoj obstoj zahteva kazen, saj zakon, katerega kršitev ni kaznovana, preneha biti zakon. Vprašanje pa je, ali je treba vsako kršitev zakona sankcionirati, saj kršitev lahko opozarja tudi na to, da kršeni zakon sploh ne bi smel biti zakon.
Naloga	
11	Oblast temelji na pogodbi, vendar je pogodba lahko tudi razlog za nasprotovanje oblasti. Pogodba omeji pravice posameznika in jih prepusti vladarju oziroma vladi, vendar je pogodba sklenjena zaradi zaščite osnovne pravice posameznika, zato je temelj oblasti tudi vir omejitev oblasti; če oblast presega svoje meje, pa tudi vir upravičenja upora oblasti.
Naloga	
12	Skupno dobro je doseženo le v družbi, v kateri je vzpostavljeno pravo razmerje med svobodo in enakostjo. Svoboda je eno najpomembnejših načel za urejanje skupnega življenja ljudi. Vendar je omejeno z drugim načelom, načelom enakosti posameznikov. Zdi se, da obstaja pravilo, da več ko je svobode, večje so neenakosti, in da je za vzpostavitev enakosti nujno omejevati svobodo posameznikov. Da bi zavarovali obe načeli, je torej treba iskati ravnovesje med njima.

Naloga	
13	Govor o Bogu mora temeljiti na razumu, vendar razum sam ne zadošča za spoznanje Boga.
	Vera in razum sta dva pola, ki se med seboj dopolnjujeta. Čeprav se zdi, da je vera odpoved razumu, je vera, ki bi izključevala razum, sama sebe omejila. Ne le, ker je vera le en del človekovega življenja, temveč tudi, ker verujoči potrebuje razločevalno moč razuma, da bi bolje razumel svojo vero.

Naloga	
14	Dokazovanje božjega bivanja je mogoče samo, če v Boga že verujemo, neverujočim pa se dokazi za obstoj Boga zdijo nesmiselni.
	Dokazi za obstoj Boga imajo predpostavke, ki same niso dokazane. Zato imajo dokazi pomen le za subjekt, ki sprejeme predpostavke dokazov. Zdi se torej, da moramo verovati, da bi lahko dokazali. Če je tako, se zastavlja vprašanje, kakšen je pravzaprav smisel dokazov.

Naloga	
15	Mistika molka je tista, ki je najprimernejša govorica o Bogu.
	Če je Bog nekaj popolnoma različnega od sveta, potem govorica, ki je primerna za stvari tega sveta, za govor o presežni stvarnosti ni primerna. Ostane torej molk. Toda molk pove nekaj samo na ozadju govornice, tako da je tudi molk molk samo, če se navezuje na govorico in v razmerju do nje.